

ŠV. TOMAS AKVINIETIS

TEOLOGIJOS SUMA

PIRMOJI DALIS,
79 KLAUSIMAS APIE MĄSTYMO GALIAS
X–XIII ARTIKULAI

Summa Theologiae

First Part,
Question 79 On Intellectual Powers
Articles X–XIII

DEŠIMTAS ARTIKULAS

AR SUPRATINGUMAS YRA KITA NEGU SUPRATIMAS GALIA

Į DEŠIMTAJĮ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad supratingumas yra kita negu supratimas galia.

1. Juk knygoje *Apie dvasią ir sielą* rašoma, jog kai nuo žemesnių dalykų siekiame pakilti iki aukštesniųjų, tai pirmiausia mummyse nubunda jutimas, toliau vaizduotė, vėliau protas, po to supratimas ir supratingumas (Claraevallensis 1841: cap. XI, p. 786)¹. Bet vaizduotė ir jutimas yra skirtingos galios. Vadinasi, supratimas ir supratingumas taip pat.

2. BE TO, penktoje traktato *Apie paguodą* knygoje Boetijus rašo, kad *žmogus vienaip suvokiamas jaslėmis, antraip – vaizduote, trečiaip – protu ir dar kitaip – inteligencija [supratingumu]*. (Boethius 2000: 237) Tačiau supratimas ir protas yra ta pati galia. Todėl atrodo, kad supratingumas yra kita negu supratimas galia taip, kaip protas yra kita negu vaizduotė ir jutimas galia.

RAKTAŽODŽIAI: teorinis mąstymas, praktinis mąstymas, *synderesis*, sąžinė.

KEY WORDS: speculative intellect, practical intellect, *synderesis*, conscience.

3. BE TO, antroje traktato *Apie sielą* knygoje rašoma, kad veiksmai turi pirmenybę galių atžvilgiu (Aristotelis 1990a: 353)². O supratingumas yra tam tikras, nuo kitų supratimui priskiriamų veiksmų atskirtas veiksmas. Juk, anot Damaskiečio, pirmasis veiksmas supratingumu vadinamas, o kurio nors dalyko supratimas vadinamas tikslu arba motyvu, kuris, pasilikdamas ir sielai teikdamas pavidalą to, apie ką mąstoma, vadinamas apmąstymu (*excogitatio*), o toje pačioje sieloje pasiliekančias, pats save tiriantis ir apie save sprendžiantis išmąstymas vadinamas *phronesiu* (t. y. išmintimi), o *phronesis* plačiaja prasme yra apmąstymas, t. y. vidinis pasiruošimas kalbėjimui, iš kurio, sakoma, kyla žodžiais išsakoma kalba. Todėl atrodo, kad supratingumas yra tam tikra ypatinga galia (Damasceni 1864: cap. II, p. 942–943)³.

BET PRIEŠINGAI teigia Filosofas trečioje traktato *Apie sielą* knygoje – kad *nedalių dalykų pažinimas priklauso tai būties sričiai, kurioje negali būti netiesos* (Aristotelis 1990a: 392). Tačiau toks pažinimas priklauso supratimui. Vadinasi, supratingumas nėra kita negu supratimas galia.

ATSAKAU, kad žodis „supratingumas“ žymi būtent tą mąstymo veiksmą, kuris reiškia supratimą. Tačiau kai kuriose iš arabų kalbos išverstose knygosose atskirtosios esamybės, kurias mes angelais vadiname, vadinamos supratingosiomis, galbūt dėl to, kad tos esamybės visada aktualiai supranta. Tačiau iš graikų kalbos išverstose knygosose tos esamybės vadinamos supratimais arba protais. Tad supratingumas nuo supratimo skiriasi ne kaip galia nuo galios, o kaip veiksmas nuo galios. Toks padalijimas aptinkamas ir filosofijoje. Juk kartais filosofai postuluoja keturis mąstymus: veikiantįjį, galimybiniį, įprotinį ir įgytąjį. Iš šių keturių veikiantysis ir galimybiniis yra skirtingos galios, panašiai kaip ir visuose kituose dalykuose aktyvioji galia yra viena, o pasyvioji – kita. O kitos trys poros viena nuo kitos skiriasi pagal tris būsenas galimybiniio mąstymo, kuris kartais yra tik galimybėje, ir dėl to vadinamas galimybiniu, o kartais – pirmajame veiksmo, kuris yra žinojimas, ir todėl vadinamas įprotyje esančiu mąstymu. Tačiau kartais jis būna antrajame veiksmo, kuris yra svarstymas, ir todėl vadinamas veikime esančiu arba įgytuju mąstymu.

Todėl Į PIRMAJĮ reikia atsakyti, kad jeigu reikia pripažinti šios knygos autoritetą, tai supratingumas joje postuluojamas kaip supratimo veiksmas ir supratimui priešpriešinamas taip, kaip veiksmas priešpriešinamas galiai.

Į ANTRAJĮ atsakytina, kad Boetijus supratingumą traktuoja kaip proto veiksmą pranokstantį supratimo veiksmą. Todėl ten pat jis sako, kad *protas būdingas tik žmonių giminei, lygiai kaip inteligencija (supratingumas) – tik Dievui* (Boethius 2020: 243), nes Jam nereikia jokio tyrimo, kad viską iš karto suprastų.

Į TREČIAJĮ atsakytina, kad visi tie, Damaskiečio išvardinti veiksmai, priklauso vienai galiai – būtent mąstančiajai, kuri pirmiausia ką nors paprastai suvokia (pa- gauna), ir šis veiksmas vadinamas supratingumu. O toliau tai, kas suvokta, panaudojama ko nors kito pažinimui arba veiklai, ir tai vadinama tikslu arba motyvu. Kai tiriamas tikslas arba motyvas, sakoma, kad vyksta apmąstymas. O kai tai, kas apmąstyta, tiriama remiantis kuo nors tikrai žinomu, vadinama žinojimu ir *phronesiu*

arba išmintimi, nes pirmoje *Metafizikos* knygoje rašoma, kad sprendimas priklauso išminčiai (Aristotle. 1941c: 691). O turint tai, kas ištirta, ir todėl tikra, mąstoma apie tai, kaip tai būtų galima kitiems parodyti. Ir tas mąstymas vadinamas vidine kalba, iš kurios kyla kalbėjimas į išorę.

VIENUOLIKTAS ARTIKULAS

AR TEORINIS MĄSTYMAS IR PRAKTINIS MĄSTYMAS
YRA SKIRTINGOS GALIOS

Į VIENUOLIKTAJĮ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad teorinis ir praktinis mąstymas yra skirtingos galios.

1. Juk suvokiančioji galia ir judinančioji galia priklauso skirtingoms galių rūšims, kaip tai matyti iš traktato *Apie sielą* antrosios knygos (Aristotelis 1990a: 351). Bet teorinis mąstymas yra tik suvokiantis, o praktinis yra judinantis. Vadinasi, jie yra skirtingos galios.

2. BE TO, skirtingos pažinimo objektų prigimtys reikalingos skirtingų pažinimo galių. Teorinio mąstymo objektas yra tiesa, o praktinio – gėris. Šie objektai yra skirtingos prigimties. Vadinasi, teorinis ir praktinis mąstymas yra skirtingos galios.

3. BE TO, mąstančiojoje sielos dalyje praktinis mąstymas su teoriniu siejamas kaip vertinimas su įsivaizdavimu juntančiojoje dalyje. Tačiau jau buvo minėta (q. 78, a. 4), kad vertinimas nuo įsivaizdavimo skiriasi kaip viena galia nuo kitos galios. Vadinasi, praktinis mąstymas nuo teorinio taip pat skiriasi.

BET PRIEŠINGAI rašoma traktato *Apie sielą* trečiojoje knygoje, kad teorinis mąstymas per išplėtimą tampa praktiniu (Aristotelis 1990a: 398)⁴. Tačiau dėl to viena galia netampa kita. Todėl teorinis ir praktinis mąstymas nėra skirtingos galios.

ATSAKAU, kad praktinis ir teorinis mąstymas nėra skirtingos galios. Taip yra todėl, kad kaip jau minėta (q. 77, a. 3), tai, kas mąstomo objekto esmei atsitiktina, galios nekeičia: juk atsitinka, kad spalvotas objektas yra žmogus arba yra didelis, arba mažas. Todėl visi panašūs dalykai suvokiami viena regos galia. Bet kartais atsitinka taip, kad koks nors mąstomas suvokinys panaudojamas arba nepanaudojamas veiklai. Pagal tai mąstymas skirstomas į teorinį ir praktinį. Mat teorinis mąstymas yra tas, kuris tai, ką suvokia, panaudoja ne veiklai, o tik tiesos nagrinėjimui, o praktiniu vadinamas tas mąstymas, kuris suvoktą panaudoja veiklai. Kaip tik tai turi omenyje Filosofas traktato *Apie sielą* trečiojoje knygoje teigdamas, kad teorinis mąstymas nuo praktinio savo tikslu skiriasi (Aristotelis 1990a: 433)⁵. Todėl kiekvienas jų įvardijamas pagal savo tikslą: vienas vadinamas teoriniu, kitas – praktiniu, nes veikloje dalyvauja.

Todėl Į PIRMAJĮ reikia atsakyti, kad praktinis intelektas yra judinančioji galia ne kaip judinimo vykdytojas, o kaip nukreipiantis į judėjimą. Tai jam tinka pagal jo suvokimo būdą.

Į ANTRAJĄ atsakytina, kad tiesa ir gėris yra vienas kitame, nes tiesa yra tam tikras gėris, antraip jos niekas nenorėtų, o gėris yra tam tikra tiesa, antraip jis nebūtų pažinus. Tad kaip norėjimo objektas gali būti tam tikra tiesa tiek, kiek jis turi gėrio prigimtį (pavyzdžiui, kai kas nors nori pažinti tiesą), taip praktinio mąstymo objektas yra tai, kas iš tiesų tinka veiklai. Juk praktinis mąstymas, lygiai kaip teorinis, pažįsta tiesą, tačiau pažintą tiesą jis panaudoja veiklai.

Į TREČIAJĄ atsakytina, kad jutimines galias skirsto daugybė skiriamųjų požymių, kurie mąstymo galių neskirsto, kaip jau buvo minėta (q. 79, a. 7; q. 77, a. 3 ad 4).

DVYLIKTAS ARTIKULAS

AR SYNDERESIS YRA KURI NORS MAŠTANČIOSIOS SIELOS DALIS

Į DVYLIKTAJĄ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad *synderesis* yra tam tikra, nuo kitų besiskirianti ypatinga galia.

1. Juk atrodo, kad vienam skirstymui priklausantys dalykai priklauso tai pačiai giminei. Tačiau Jeronimo glosa pirmai Ezekielio knygai *synderesi* atskiria nuo nirštančiosios, geidžiančiosios ir protaujančiosios sielos dalių (Eusebii 1845: 19), kurios yra tam tikros galios. Vadinasi, *synderesis* yra tam tikra galia.

2. BE TO, priešingybės priklauso tai pačiai giminei. Bet atrodo, kad *synderesis* ir juslumas yra vienas kitam priešingi, nes *synderesis* visada linksta į gėrį, o juslumas – į blogį, todėl žaltys yra jo ženklas, kaip apie tai rašo Augustinas traktato *Apie Trejybę* dvyliktoje knygoje (Augustinus 1841a.: lib. XII, cap. 13, 20). Todėl atrodo, kad *synderesis*, lygiai kaip ir juslumas, yra galia.

3. BE TO, Augustinas knygoje *Apie laisvą apsisprendimą* rašo, kad prigimtiniame sprendime veikia *tam tikros teisingos ir nekintamos dorybių taisyklės ir sėklos*, ir kaip tik tai vadiname *syndresiu* (Augustinus 1841b.: lib. II, cap. 10). Ir kadangi nekintamos taisyklės, pagal kurias, anot Augustino, sprendžiame, priklauso aukščiausiai proto daliai (Augustinus 1841a.: XII, cap. 2), tai atrodo, kad *synderesis* yra tas pat, kas protas. Taigi jis yra tam tikra galia.

BET, pasak Filosofo, yra PRIEŠINGAI. Proto galios siejasi su priešingybėmis (Aristotle 1941c.: 821), o *synderesis* to nedaro, nes linksta tik į gėrį. Vadinasi, *synderesis* nėra galia. O jei jis būtų galia, tai turėtų būti proto galia, nes neprotinguose gyvūnuose jo nėra.

ATSAKAU, kad *synderesis* yra ne galia, o gebėjimas, nors kai kurie teigia, kad *synderesis* yra tam tikra aukštesnė už protą galia, o kiti sako, kad jis yra pats protas, bet ne kaip protas, o kaip prigimtis. Norint tai suprasti, reikia svarstyti tai, jog kaip jau buvo minėta (a. 8), žmogaus protavimas yra tam tikras judėjimas, pradedamas nuo ko nors, kas jau yra suprasta, t. y. nuo iš prigimties be jokio išankstinio tyrimo protu žinomų dalykų, kaip nuo tam tikro nejudančio prado, ir supratimu pabaigiamas, nes remdamiesi iš prigimties savaiame suprantamais pradmenimis, sprendžiame apie tuos dalykus, kuriuos protaudami atrandame. Tačiau žinoma, kad kaip

teorinis protas samprotauja apie teorinius dalykus, taip praktinis protas samprotauja apie praktinius. Todėl praktinio mąstymo pradai prigimties mums duoti taip, kaip duoti teorinio mąstymo pradai. Tačiau pirmieji, prigimties mums duoti teorinio mąstymo pradai, priklauso ne kokiam nors išskirtinei galiai, o tam tikram išskirtiniam gebėjimui, kaip tai matyti iš *Etikos* šeštosios knygos (Aristotelis 1990b.: 175). Todėl prigimties mums duoti praktinio mąstymo pradai irgi priklauso ne išskirtinei galiai, o išskirtiniam prigimtiniam gebėjimui, kurį vadiname *synderesiu*. Todėl sakoma, kad *synderesis* skatina gėriui ir atkalbinėja nuo blogio, nes remdamiesi pirmaisiais pradais atrandame ir sprendžiame apie tai, ką atradome. Tad akivaizdu, kad *synderesis* yra ne galia, o prigimtinis gebėjimas.

Todėl Į PIRMAJĮ reikia atsakyti, kad Jeronimas tą suskirstymą atlieka pagal veiksmų skirtingumą, o ne pagal galių skirtingumą. O skirtingi veiksmai gali priklausyti tai pačiai galiai.

Į ANTRAJĮ atsakytina, kad juslumas priešpriešinamas *synderesiui* panašiai, kaip vienoks veiksmas kitokiam veiksmui, o ne kaip tai pačiai giminei priklausančios skirtingos rūšys.

Į TREČIAJĮ atsakytina, kad nekintami suvokiniai yra pirmieji praktinės veiklos pradai, dėl kurių nepasitaiko klysti. Ir jie priskiriami protui kaip galiai, o *synderesiui* – kaip gebėjimui. Todėl natūralu, kad tiek protas, tiek *synderesis* sprendime dalyvauja.

TRYLIKTAŠ ARTIKULAS AR SAŽINĖ YRA GALIA

Į TRYLIKTAJĮ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad sąžinė yra tam tikra galia.

1. Juk Origenas sako, kad sąžinė yra sielai priskirta neleidžianti klysti ir vadovaujanti dvasia, vedanti nuo blogio ir skatinanti laikytis gėrio. Bet dvasia sieloje reiškia tam tikrą galią – arba patį protą, pasak tų Laiško efeziečiams žodžių: *atnaujinti savo proto dvasinėje gelmėje* (Ef 4, 13) – arba vaizduotę, todėl ir įsivaizduojamas reginys vadinamas dvasiniu, kaip tai akivaizdu iš Augustino traktato *Pažodinis Pradžios knygos aiškinimas* dvyliktos knygos (Augustinus 1841c.: lib. XII, 12. 25). Todėl sąžinė yra tam tikra galia.

2. BE TO, niekas, išskyrus sielos galią, negali būti nuodėmei pavaldus. O sąžinė yra nuodėmei pavaldi, nes Laiške Titui apie kai kuriuos žmones rašoma, kad *net ir jų protas bei sąžinė suteršti* (Tit 1, 15). Todėl atrodo, kad sąžinė yra galia.

3. BE TO, būtina, kad sąžinė būtų arba veikimas, arba gebėjimas, arba galia. Bet ji nėra veikimas, nes žmogui ne visada veikia. Taip pat ji nėra gebėjimas, nes tokiu atveju ji būtų viena sąžinė, bet jų yra daug: juk į veiklą mus kreipia daugybė pažintinių gebėjimų. Vadinasi, sąžinė yra galia.

BET yra PRIEŠINGAI, nes sąžinę galima atidėti, o galios ne. Todėl sąžinė nėra galia.

ATSAKAU, kad sąžinė, griežtai tariant, yra ne galia, o veikimas. Ir tai akivaizdu tiek iš su šiuo pavadinimu siejamos sąvokos, tiek iš bendro „sąžinei“ skirto naudo-

jimo. Juk sąžinė tiesiogine savo pavadinimo reikšme suponuoja žinojimo santykį su kuo nors, nes sakoma, kad sąžinė yra žinojimas kartu su kitu (*cum alio scientia*). O žinojimas kam nors pritaikomas koku nors veikimu. Todėl iš pačios tuo vardu žymimos sąvokos akivaizdu, kad sąžinė yra veikimas. Tas pat matyti iš sąžinei priskiriamų dalykų. Juk sakoma, kad sąžinė liudija, neleidžia arba skatina, taip pat ir kaltina, kankina arba smerkia. Ir visa tai atsiranda iš kokio nors mūsų turimo žinojimo arba mokslo taikymo konkrečioms mūsų poelgiams. Minėtas žinojimo taikymas vyksta trejopai. Vienaip taikomas, kai pripažįstame, jog ką nors padarėme arba ko nors nepadarėme, kaip apie tai rašoma Ekleziaste, jog *savo širdyje žinai, kad kitus dažnai esi keikęs* (Koh 7, 22), ir pagal tai sakoma, kad sąžinė liudija. Kitaip taikomas, kai remdamiesi sąžine sprendžiame, ar ką nors reikia, ar nereikia daryti, ir pagal tai sakoma, kad sąžinė skatina arba stabdo. Trečiaip žinojimas taikomas, kai remdamiesi sąžine, sprendžiame, ar tai, kas padaryta, gerai, ar blogai padaryta, ir dėl to sakoma, kad sąžinė pateisina, kaltina arba kankina. Tačiau akivaizdu, kad visa tai yra dėl žinojimo aktualaus taikymo veiklai. Todėl, griežtai kalbant, sąžinė įvardija veikimą. Bet kadangi gebėjimas yra veikimo pradmuo, tai sąžinės pavadinimas kartais priskiriamas pirmam natūraliam gebėjimui, t. y. *synderesiui*. Taip Jeronimas pirmosios Ezekielio knygos gloseje *synderesi* vadina sąžine (Eusebii 1845: 19); ir Bazilijus – įgimta sprendimo galia; ir Damaskietis ją vadina mūsų proto įstatymu. Mat įprasta priešastį ir padarinį vieną per kitą vadinti.

Todėl Į PIRMAJĮ reikia atsakyti, jog sąžinė dėl to vadinama dvasia, dvasią suprantant kaip protą, nes sąžinė yra tam tikras proto nutarimas.

Į ANTRAJĮ atsakytina, kad suterštumas sąžinėje yra ne kaip nuodėmės valdinyje, o kaip tai, kas pažinta, yra pažinime, būtent tiek, kiek kas nors žino, kad yra suterštas.

Į TREČIAJĮ atsakytina, kad nors veiksmas ne visada pats savyje pasilieka, tačiau jis visada pasilieka savo priešastyje, kuri yra galia ir gebėjimas. O gebėjimai, kuriais sąžinė informuojama, nors jų yra daug, tačiau jie visi savo veiksmingumą gauna iš *synderesiu* vadinamo pirmųjų pradų gebėjimo. Todėl, kaip jau buvo minėta, dėl šios ypatingos priešasties pastarasis gebėjimas kartais vadinamas sąžine.

Literatūra

- Aristotelis. 1990a. *Apie sielą*. Iš senosios graikų k. vertė Vosylius Sezemanas. *Rinktiniai raštai*: 321–405. Vilnius: Mintis.
- Aristotelis. 1990b. *Nikomacho etika*. Iš senosios graikų k. vertė Jonas Dumčius. *Rinktiniai raštai*: 61–273. Vilnius: Mintis.
- Aristotle. 1941c. *Metaphysics*. Tr. W. D. Ross. *The Basic Works of Aristotle*, ed. R. McKeon, New York: Random House.
- Augustinus Aurelius. 1841a. *De Trinitate*, lib. XII, cap. 13, 20, PL, T. 42. Ed. Jacques Paul Migne. Paris. <<https://www.augustinus.it/latino/trinita/index2.htm>> [žr. 2021 03 22]
- Augustinus Aurelius. 1841b. *De Libero Arbitrio*, lib. II, cap. 10. PL, T. 42. Ed. Jacques Paul Migne. Paris. <http://www.augustinus.it/latino/libero_arbitrio/index2.htm> [žr. 2021 03 22]
- Augustinus Aurelius. 1841c. *De Genesi ad litteram libri duodecim*, lib. XII, 12. 25. PL, T. 42. Ed. Jacques Paul Migne. Paris. <http://www.augustinus.it/latino/genesi_lettera/index2.htm> [žr. 2021 03 22]

Boethius Anicius Manlius Severinus. 2000. *Filosofijos paguoda*. Iš lotynų k. vertė Lizeta Lozuraitytė. Vilnius: Alma littera.

Claraevallensis Alcherus Monachus (augustinus [pseudo]). 1841. *Liber de spiritu et anima*. cap. XI, PL, 40. Ed. Jacques Paul Migne. Paris. <[https://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0354-0430,_Augustinus,_De_Spiritu_Et_Anima_\[Incertus\],_MLT.pdf](https://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0354-0430,_Augustinus,_De_Spiritu_Et_Anima_[Incertus],_MLT.pdf)> [žr. 2021 03 24]

Damasceni Joannis S. 1864. *Expositio accurata fidei orthodoxae: 942-943*, ed. Michel Le Quien, *Patrologiae Graecae*, T. 94. liber primus, cap. II. Ed.

Jacques Paul Migne. Paris. <[https://www.documentacatholicaomnia.eu/20vs/103_migne_gm/0675-0749,_Iohannes_Damascenus,_Expositio_Accurata_Fidei_Orthodoxae_\(MPG_94_0789_1227\),_GM.pdf](https://www.documentacatholicaomnia.eu/20vs/103_migne_gm/0675-0749,_Iohannes_Damascenus,_Expositio_Accurata_Fidei_Orthodoxae_(MPG_94_0789_1227),_GM.pdf)> [žr. 2021 03 24]

Eusebii Hieronymi S. 1845. *Stridenensis Presbyteri Commentariorum in Ezechielem Prophetam Libri Quatordecim*, liber primus. PL, T XXV. Ed. Jacques Paul Migne. Paris. <https://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0347-0420,_Hieronymus,_Commentariorum_In_Ezechielem_Prophetam_Libri_Quatuordecim,_MLT.pdf> [žr. 2021 03 23]

Nuorodos

¹ *Cum ab inferioribus ad superiora volumus ascendere, prius occurit nobis sensus, deinde imaginatio, postea ratio, intellectus et intelligentia, et in sumo est sapientia.*

² *Aktai ir veiksmai loginiu požiūriu turi pirmenybę potencijų atžvilgiu.*

³ *Sciendum est quod prima mentis agitatio, cogitatio simplex dicitur. Quae autem rei aliquem affixa est, εννια seu mentis voliu, appellatur...*

⁴ *...Tas, kuris teoriškai nusimano apie mediciną, nesima gydyti, nes, mokslą praktiškai taikant, lemia ne pats mokslas, o koks nors kitas aukštesnis veiksnys.*

⁵ *Aš turiu galvoje protą [intelektą], kuris yra nukreiptas į praktinę veiklą ir samprotauja apie tikslą, tuo jis ir skiriasi nuo teorinio proto.*

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš *Sancti Thomae de Aquino Summa Theologiae* prima pars a quaestione LXXVII ad quaestionem LXXXIII Textum Leoninum Romae 1889 editumet automato translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticasdeno recognovit Enrique Alarcón atque instruxit. <<https://www.corpusthomicum.org/sth1077.html>> [žr. 2021 03 24]